



MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2020, Volume XVIII., Issue 3, Pages 354 – 369

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 15. 10. 2019 | Accepted: 23. 10. 2020 | Published 15. 12. 2020

---

## VYBRATÉ DEBATY SANKČNÉHO PRÁVA SELECTED DEBATES ON THE LAW OF SANCTIONS

---

*Monika Kochajdová*<sup>1</sup>

Ekonomické sankcie ako nástroj donútenia sú zakotvené v Charte OSN v čl. 39 a čl. 42. Tým, že uvedené články sú formulované všeobecne je potrebné, aby Bezpečnostná rada dôkladne posudzovala a aplikovala tieto články na jednotlivé naliehavé situácie. Zároveň, v priebehu histórie a pri aplikovaní sankcií na jednotlivé situácie vystali rôzne otázky a problémy, ktoré bolo potrebné riešiť a odstrániť. Práve tieto otázky boli riešené počas niekoľkých debát, ktoré sa konkrétne venovali riešeniu vybratých otázok. Cieľom tohto článku bude syntetizovať argumenty, porovnať jednotlivé sankčné režimy a analyzovať rozhodujúce otázky efektivity sankcií. Výsledkom tohto článku by malo byť vytvorenie priestoru pre ďalšie debaty ohľadom zlepšenia efektivity sankčných režimov.

**Kľúčové slová:** humanitárne dopady, ekonomické sankcie, inteligentné sankcie

Economic sanctions as a tool of coercion are enshrined in the Charter of the UN in paragraph 39 and 42. The fact that these articles are formulated so generally, it is necessary that the Security Council carefully assessed and applied these sanctions on each of the necessary situations. At the same time in course of history and in application of sanctions to individual situations, various questions and problems have arisen that needed to be addressed and resolved. It was these questions that were addressed in several debates, which were specifically dealing in resolving these selected questions. The aim of this article is to synthesize arguments, compare individual sanction regimes and analyze crucial question of effectivity of sanctions. The result of this article should be a creation of base ground for further debate about the improvements to the sanction regimes.

**Key words:** humanitarian impact, economic sanctions, smart sanctions

JEL: N40, F51, F53

---

<sup>1</sup> Ing. Monika Kochajdová, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: monika.kochajdova@euba.sk

## 1 ÚVOD

Ekonomické sankcie sú neoddeliteľnou súčasťou donucovacích mechanizmov Organizácie spojených národov (ďalej ako „OSN“). Konkrétne sa ekonomické sankcie radia medzi sankcie bez použitia vojenskej sily, pričom OSN je splnomocnené článkom 39 a článkom 42 Charty OSN (1945) na ich použitie proti akémukoľvek narušiteľovi mieru a bezpečnosti. Z dôvodu vágnosti pojmu mier a bezpečnosť môžu nastať interpretačné nezhody, a práve preto je potrebné, aby Bezpečnostná rada OSN dôkladne posudzovala jednotlivé situácie a uznala či uloží alebo neuloží ekonomické sankcie. Zároveň počas používania sankcií sa vyskytli rôzne aplikačné problémy spojené s režimom ekonomických sankcií.

Prvotným problémom bola otázka právomoci OSN. Konkrétne, či je oprávnená uložiť sankcie v takom rozsahu a spôsobe v akom uložila voči Južnej Rodézii (OSN 1965). Bolo to vôbec prvýkrát, čo Bezpečnostná rada použila ekonomické sankcie voči narušiteľovi mieru a bezpečnosti. Táto otázka bola obzvlášť dôležitá, pretože každé snahy OSN boli buď vetované, alebo inak spochybňované supervelmocami, ktoré takto sledovali vlastné politické ciele. Debata vo svojej podstate pretrvala až do začiatku 90. rokov 20. storočia, kedy sa OSN stáva aktívnejšou a pri aplikácii mnohých sankčných režimov sa objavujú nové dôležitejšie otázky, ktorým bolo potrebné venovať pozornosť. Práve z uvedeného dôvodu debata ultra vires stratila na dôležitosti a fórum sa začalo venovať otázkam efektivity a neskôr aj humanitárnym dopadom ekonomických sankcií.

Debatu ultra vires nahradila debata efektivity. Širokospektrálne ekonomické sankcie spôsobili na prípade Haiti a Iraku kolaps ekonomiky a hospodárstvo ako také prestalo fungovať. Negatívne dopady, ktoré sprevádzali takýto model sankcií vyvolal vlnu otázok, ktoré sa týkali efektivity týchto sankcií. Debata sa zameriavala najmä na spôsoby čo najšetrnejšie obmedziť ekonomiku narušiteľa bez toho, aby došlo k jej úplnému zrušeniu. Sankciami zničené ekonomiky prispeli aj k vytvoreniu novej debaty, ktorá sa zamerala na humanitárne dopady ekonomických sankcií.

Debata humanitárnych dopadov nabrala na dôležitosti taktiež po vzniknutých humanitárnych krízach na Haiti a v Iraku. Pre OSN bolo neprijateľné, aby organizácia poverená udržiavaním medzinárodného mieru a práv ľudí vo svete bola rovnako jednou z príčin humanitárnych kríz. Zameraním tejto debaty bolo hlavne nájsť také riešenie, ktoré by v čo najväčšej miere prispelo k eliminovaniu tohto humanitárneho dopadu.

V neposlednom rade sme toho názoru, že debata humanitárnych dopadov sa prirodzene vyvinula v debatu inteligentných sankcií. Inteligentné sankcie znamenajú výrazný posun v čiastočnej eliminácii niektorých z vyššie uvedených negatívnych javov spojených s ekonomickými sankciami.

Cieľom tohto príspevku je analyzovať vývoj argumentov, ktoré vystali počas používania a uplatňovania rôznych sankčných režimov. Porovnaním týchto

argumentov sledujeme pozitíva a negatíva sankčných režimov. Tieto pozitíva a negatíva sme definovali najmä pomocou metód komparácie, analýzy, deskripcie a syntézy. Hlavným podkladom pre vypracovanie tejto analýzy bol príspevok od O'Connelovej (2002). Uvedený príspevok poslúžil ako osnova na spracovanie našej analýzy, ktorú sme doplnili o debatu inteligentných sankcií. Ďalšími významnými zdrojmi pre náš výskum boli Charta OSN a rôzne Rezolúcie Bezpečnostnej rady, štúdia Marksa (1999) o porušovaní ľudských práv prostredníctvom ekonomických sankcií, štúdia od McDougala a Reimana (1968) o oprávnenosti medzinárodného spoločenstva zasiahnuť do špecifických krízových situácií, štúdia od Reimana (1996), ktorý sa zaoberá niektorými otázkami zákonnosti nevojenských akcií medzinárodného spoločenstva, štúdia od Muellera a Muellera (1999) o devastačných dopadoch ekonomických sankcií a štúdia od Gordona (2011), v ktorej sa zaoberá analýzou inteligentných sankcií. Záverom tejto analýzy má byť prehľad argumentačných línií v historickom priereze uplatňovania sankčných režimov doplnených o súčasnú debatu inteligentných sankcií. Takýto prehľad má slúžiť ako základ na budúce úvahy, prípadne debaty, ktoré by mali prispieť k zefektívneniu sankčných režimov.

## 2 DEBATA ULTRA VIRES

Od vzniku OSN sú sankcie považované za jeden z najefektívnejších nástrojov donútenia v medzinárodnej komunite štátov. Cieľom OSN, ktorý je vyjadrený v preambule Charty OSN je: „ubrániť budúce pokolenia pred metlou vojny“ (Charta OSN 1945). Aby OSN naplnilo tento cieľ, Charta OSN splnomocňuje OSN, najmä Bezpečnostnú radu konať a uložiť sankcie. Uvedené splnomocnenie obsahuje čl. 39, ktorý uvádza: „*Bezpečnostná rada určí, či ide o ohrozenie mieru, porušenie mieru alebo o útočný čin a odporučí, alebo rozhodne, aké opatrenia sa majú robiť podľa článkov 41 a 42, aby bol zachovaný medzinárodný mier a bezpečnosť.*“ (Charta OSN 1945). Až po následnom posúdení akcie môže Bezpečnostná rada OSN pristúpiť k uplatneniu konkrétnej sankcie bez použitia sily – čl. 41 alebo sankcie s použitím sily – čl. 42.

Počas obdobia studenej vojny, konkrétne od roku 1945 až po rok 1990, bol sankčný aparát OSN blokovaný záujmami svetových mocností, ktoré disponujú právom veta. Prvý krát boli sankcie uplatnené až v roku 1965 voči Južnej Rodézii, dnešné Zimbabwe (OSN 1965). Účelom rozsiahlych ekonomických sankcií bolo mierovou cestou prinútiť odovzdanie moci väčšinovej vláde a zavíšiť tak proces osamostatnenia sa Južnej Rodézie.

Tieto sankcie spočiatku nemali záväzný charakter, boli len dobrovoľné. Dobrovoľné sankcie vyzývali všetky členské štáty OSN, aby prerušili svoje ekonomické styky s Južnou Rodéziou a zaviedli embargo na dovoz zbraní, vojenského materiálu a pohonných látok do krajiny. Tieto sa ukázali ako neúčinné. Keďže neboli záväzné, veľa členských štátov ich neaplikovalo. Práve vplyv Veľkej Británie blokoval

Bezpečnostnú radu v hlbšom zhodnotení situácie ako priameho ohrozenia mieru a bezpečnosti (Minter a Schmidt 1988, s. 212). Až v roku 1966 rezolúciou S/RES/232 (1966) Bezpečnostná rada zhodnotila, že situácia v Južnej Rodézii predstavuje ohrozenie mieru a bezpečnosti a prijala nasledovné sankcie:

„Všetky členské štáty OSN zabránia:

- *Dovozu azbestu, železnej rudy, surového železa, cukru, tabaku, medi, mäsa, mäsových výrobkov a koží, pôvodom z Južnej Rodézie a taktiež exportovaných z tohto územia, dňom nasledujúcim po dni uvedenom v tejto rezolúcii;*
- *Akýmkoľvek aktivitám ich občanov alebo aktivitám na ich území, ktoré by podporovali alebo by umožňovali export týchto komodít z Južnej Rodézie a akékoľvek obchody vykonané občanmi alebo na ich území v spojení s týmito komoditami pôvodom z Južnej Rodézie alebo exportovaných z tohto územia, dňom nasledujúcim po dni uvedenom v tejto rezolúcii, zároveň vrátane akýchkoľvek prevodov finančných prostriedkov do Južnej Rodézie za účelom uskutočnenia týchto aktivít alebo obchodov;*
- *Lodným alebo leteckým zásielkam, obsahujúcim komodity pochádzajúce z Južnej Rodézie a sú odtiaľ exportované, dňom nasledujúcim po dni uvedenom v tejto rezolúcii;*
- *Akýmkoľvek aktivitám ich občanov alebo na ich území, ktoré podporujú alebo umožňujú predaj alebo dovoz, do Južnej Rodézie, zbraní, munície všetkého druhu, vojenských lietadiel, vojenských vozidiel, materiálu a techniky na výrobu a údržbu zbraní a munície v Južnej Rodézii;*
- *Akýmkoľvek aktivitám ich občanov alebo na ich území, ktoré podporujú alebo umožňujú dodávanie, do Južnej Rodézie, všetkých ostatných lietadiel, motorových vozidiel a vybavenia a materiálov pre zostrojenie alebo výrobu lietadiel alebo motorových vozidiel v Južnej Rodézii; lodným alebo leteckým zásielkam obsahujúcim akékoľvek tovary určené pre Južnú Rodéziu; akýmkoľvek aktivitám ich občanov a na ich území, ktoré podporujú alebo umožňujú výrobu alebo zostrojenie lietadiel alebo motorových vozidiel v Južnej Rodézii;*
- *Dodávkam ropy a ropných produktov do Južnej Rodézie z ich území alebo území pod ich správou prostredníctvom pozemných alebo vzdušných prostriedkov alebo za účasti ich občanov alebo plavidiel pod ich správou.“*  
(Bezpečnostná rada OSN 1966)

Následne boli sankcie opätovne predĺžené v roku 1968 a zrušené až v roku 1972, kedy došlo k prechodu moci na väčšinovú vládu. Druhé povinné sankcie uplatnené Bezpečnostnou radou OSN boli zavedené v roku 1977 voči Južnej Afrike

(Bezpečnostná rada OSN 1966). Ako môžeme vidieť sankčný list voči Južnej Rodézii, ktorý uvalila Bezpečnostná rada je rozsiahli a do tej doby bezprecedentný. Je preto samozrejmé, že takýto krok OSN vyvolal v otázky legality v medzinárodnej jurisprudencii.

V oboch prípadoch Bezpečnostná rada hodnotila, že došlo k ohrozeniu mieru a bezpečnosti. Zároveň, keď sa hlbšie pozrieme na situáciu v oboch krajinách a text rezolúcie S/RES/418 (1977), „*Dôrazne odsudzujeme represívne kroky vlády Južnej Afriky, jej vzdorné uplatňovanie systému apartheid a jej útokov voči ostatným nezávislým susedným štátom.*“, môžeme vidieť, že okrem mieru a bezpečnosti bola cieľom aj ochrana ľudských práv v uvedených štátoch. Tieto sankcie boli uplatnené pod čl. 39 v spojení s článkom 41 Charty OSN. Tvorcovia Charty OSN pri jej písaní mali na mysli úplne iný účel uplatnenia týchto článkov. Ak by sme sa striktne držali ich pôvodného historického výkladu, mohli by sa tieto články uplatňovať iba v prípade vzniku ozbrojeného konfliktu medzi jednotlivými štátmi medzinárodného spoločenstva. Uvedený výklad spustil debatu oprávnenosti vyššie uvedených sankcií. Prvá skupina odborníkov zastávala názor, že uvedené situácie nezastávajú ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, pretože diskriminácia a apartheid spadajú pod vnútorné záležitosti štátu a ako také sú tieto záležitosti mimo vplyvu OSN (Charta OSN 1945, čl. 2 ods. 7). Druhá skupina odborníkov zaujala stanovisko, že niektoré ustanovenia Charty sú formulované obsérne a môžu podliehať rôznemu spôsobu výkladu. Zároveň zastávajú názor, že novým hrozbám mieru a bezpečnosti treba prispôbiť aj nové opatrenia. McDougal a Reisman uvádzajú, že článok 39 Charty sa má vzťahovať nielen na porušenia mieru a akty agresie, ale aj na prevenciu a odstránenie akýchkoľvek foriem ohrozenia mieru (McDougal, Reisman 1968, s. 8). Na uvedené nadväzujú, že aj napriek tomu, že niektoré veci spadajú výslovne pod čl. 2 ods. 7 Charty ako domácu jurisdikciu štátu, tak tieto situácie môžu prerásť v medzinárodnú problematiku alebo mať medzinárodné dopady (McDougal a Reisman 1968, s. 15). Medzi príklady medzinárodného záujmu môžeme zaradiť hrubé porušovanie ľudských práv, upieranie práva na sebaurčenie a iné. Práve hrubé porušovanie ľudských práv a rasizmus môžu byť príčinami zvýšenej intenzity násillia, ktorá neskôr môže prerásť do ohrozenia medzinárodného mieru a bezpečnosti (McDougal a Reisman 1968, s. 15). Rozsah situácií, kedy môže Bezpečnostná rada prehlásiť, že sa jedná o porušenie mieru a bezpečnosti je v podstate neobmedzený a je len na Bezpečnostnej rade, či tak v konkrétnej situácii učiní alebo nie. V žiadnom prípade nemôžeme tvrdiť, že ak Bezpečnostná rada uváži ohrozenie mieru alebo bezpečnosti, ktoré nie je výslovne uvedené v Charte, že koná *contra legem*. Práve naopak, Bezpečnostná rada musí reagovať na nové hrozby a s tým prijímať efektívne opatrenia na ochranu mieru, ktoré v žiadnom prípade nemôžu byť považované za akt *ultra vires*. Uvedené potvrdil aj Medzinárodný súdny dvor vo svojom poradnom stanovisku v prípade Niektorých výdavkov OSN: „*Prirodzene je hlavné miesto*

prisudzované medzinárodnému mieru a bezpečnosti, pretože splnenie ostatných cieľov bude závisieť od dosiahnutia tejto základnej podmienky. Tieto účely sú formulované obšírne, ale ani oni, ani právomoci, ktoré im boli zverené, aby vykonávali nie sú neobmedzené. Členovia, s výnimkou prípadu, keď poverili organizáciu dosiahnutím týchto spoločných cieľov si členské štáty ponechávajú slobodu konať. Ak však organizácia podnikne kroky, ktoré odôvodňujú tvrdenie, že sú vhodné na splnenie jedného z uvedených cieľov OSN, môže sa predpokladať, že táto akcia nie je konaním organizácie *ultra vires*.“ (ICJ 1962, s. 168) Väčšina medzinárodných akademikov sa priklonila k záverom McDougala a Reimana, zdôvodňujúc, že Bezpečnostná rada nielen, že môže, ale by mala uskutočniť akciu, napríklad aj v prípade porušenia ľudských práv, obzvlášť v prípade ak je situácia zhodnotená ako ohrozenie alebo porušenie mieru a bezpečnosti (O’Connel 2002, s. 66). Táto debata sa ďalej pozastavila, pretože počas trvania Studenej vojny OSN už neuložilo ďalšie sankcie.

### 3 DEBATA EFEKTIVITY

Po skončení Studenej vojny a zmene geopolitických podmienok sa Bezpečnostná rada OSN stáva aktívnejšou a v zvýšenej miere začína prijímať sankcie. Môžeme pozorovať, že v rozmedzí niekoľkých rokov prijala Bezpečnostná rada viac ako 9 nových sankcií, čo je mnohonásobne viac ako za obdobie 1945 až 1990 (O’Connel 2002, s. 67). S uvedenou zvýšenou aktivitou vystali aj otázky efektivity týchto sankcií. So zmenou podmienok sa čiastočne modifikovali aj ciele medzinárodného výskumu. Ten sa obrátil najmä k otázkam ako sankcie môžu pomôcť v dosiahnutí cieľov ako podpora ľudských práv, podpora demokratických procesov a práva na sebaurčenie národov (O’Connel 2002, s. 67). Vznikla nová debata, ktorá sa zamerala na čo najefektívnejšie dosiahnutie uvedených cieľov s čo najmenšími negatívnymi dopadmi na civilné obyvateľstvo (O’Connel 2002, s. 67).

Tieto demokratizačné snahy boli napadnuté Irakom a jeho inváziou do Kuvajtu v roku 1990. Krátko na to prijíma Bezpečnostná rada rezolúciu S/RES/660 (1990), v ktorej prijíma opatrenia pod kapitolou VII Charty OSN a uplatňuje čl. 40<sup>2</sup> a vyzýva Irak na stiahnutie svojich vojsk z územia Kuvajtu a začatie okamžitých rokovaní medzi oboma krajinami (S/RES/660 1990). Ďalšou rezolúciou S/RES/661 (1990) prijíma Bezpečnostná rada rozsiahle ekonomické sankcie, medzi ktoré patrí zákaz vývozu akýchkoľvek produktov alebo komodít pochádzajúcich z Kuvajtu alebo Iraku, rozsiahle zbraňové embargo, zákaz dovozu vojenskej techniky a v neposlednej rade, rozsiahle finančné sankcie a s nimi spojený zákaz vykonávať akékoľvek finančné

---

<sup>2</sup> Charta OSN, čl. 40: „Aby sa predišlo zhoršeniu situácie, Bezpečnostná rada skôr ako odporučí, alebo rozhodne o opatreniach stanovených článkom 39, môže vyzvať zainteresované strany, aby sa **podrobili dočasným opatreniam, ktoré považuje za potrebné a žiaduce**. Takéto dočasné opatrenia nebudú na ujmu právam, nárokom alebo postaveniu zainteresovaných strán. Ak takéto dočasné opatrenia neboli vykonané, Bezpečnostná rada k tomuto náležite prihliadne.“

operácie s týmito dvomi krajinami, rovnako ako aj zmrazenie všetkých finančných prostriedkov Iraku (S/RES/661 1990). Následne boli tieto sankcie predĺžené rezolúciou S/RES/666 (1990), ktorá obsahovala kľúčové výnimky zo sankcií (S/RES/666 1990). Dlhodobé ekonomické sankcie mali devastujúce účinky na ekonomiku Iraku a s touto skutočnosťou vystali aj humanitárne problémy civilného obyvateľstva. OSN si túto skutočnosť uvedomovalo a v rezolúcii 661 uviedlo výnimky zo sankcií, a to pre dodávky liekov, zásob jedla a financií pre humanitárne dôvody (S/RES/661 1990). Po úspešnom porazení irackých vojsk a oslobodení Kuvajtu spojeneckými silami, zaviedlo OSN ďalšie sankcie rezolúciou S/RES/667 (1991) s podstatne širšími humanitárnymi výnimkami (S/RES/667 1991). V konečnom dôsledku režim Sadáma Husajna padol a v krajine sa opätovne začali demokratizačné procesy. Uvedená kombinácia sankcií vyvolala v medzinárodnom spoločenstve vyšší záujem po udeľovaní sankcií voči diktátorským režimom a porušovateľom ľudských práv po celom svete.

Ekonomické sankcie sa v prípade Iraku ukázali ako nie celkom efektívny nástroj. Samozrejme ochromili ekonomiku Iraku, ale zároveň mali negatívne dopady na civilné obyvateľstvo. OSN na jednej strane uvalilo široký zoznam sankcií na dovoz a vývoz rôznych komodít z a do krajiny, ale na druhej strane bolo povinné stanoviť aj určité výnimky, aby v čo najvyššej miere zmiernila negatívne dopady na civilné obyvateľstvo. V prípade, že ekonomické sankcie nie sú dostatočné, ako sa ukázalo v prípade Iraku, Bezpečnostná rada uplatnila článok 42 a vojenskou silou prinútila narušiteľa k poslušnosti. Aj takáto vojenská intervencia mala opätovne negatívne dopady na civilné obyvateľstvo a už len ďalej prehĺbovala vznikajúcu humanitárnu krízu v krajine. Debata efektivity sankcií preto nabrala nový smer a zaznamenala posuv k otázke humanitárneho dopadu sankcií na obyvateľstvo štátu.

#### **4 DEBATA HUMANITÁRNYCH DOPADOV**

Zavedenie sankcií voči Iraku a neskôr voči Haiti mali rozsiahle negatívne dopady na civilné obyvateľstvo a ekonomiky daných štátov. Konečný cieľ, pre ktorý boli určené nedosiahli. Správy o utrpení civilného obyvateľstva, v oboch prípadoch, vyzdvihli vlnu otázok ohľadom určitých právnych štandardov sankcií a možností ako čo najefektívnejšie zamedziť ďalším civilným stratám.

Reisman (1996, s. 117) a Mueller a Mueller (1999, s. 49) zastávajú názor, že určujúcim kritériom pri aplikácii sankcií by mali byť ľudské práva. Ich stanovisko vychádza zo základných princípov stanovených v Charte OSN a zároveň aj v samotnej preambule Charty OSN je uvedené: „*vyhlásiť znovu svoju vieru v základné práva, v dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti, v rovnaké práva mužov a žien*“, čo môžeme považovať za určitý minimálny štandard garancie práv. Zároveň zastávali stanovisko, že OSN uplatnením uvedených sankcií spôsobilo hrubé porušenie práv obyvateľov Iraku a Haiti a malo by sa zodpovedať za tieto porušenia.

Schindler (1984, s. 526) a Gardmam (1996, s. 318) zase zastávali názor, že pri uplatňovaní sankcií by mala Bezpečnostná rada prihliadať na medzinárodné humanitárne právo ozbrojených konfliktov. S týmto argumentom sa do popredia dostáva aj otázka proporcionality ako jedného zo základných princípov humanitárneho práva.

Nakoniec tretiu skupinu uzatvára Marks (1999), ktorý uvádza, že výkladom ustanovení medzinárodných zmlúv dochádza k záveru, že OSN nemôže zodpovedať za humanitárne straty, pretože plnilo len základný cieľ Charty, ktorým je udržanie mieru a bezpečnosti. Sme toho názoru, že v prípade ak by OSN bolo nečinné a nastali by straty na životoch v dôsledku neplnenia si svojich povinností, práve vtedy by sme mohli uvažovať o určitej zodpovednosti OSN.

Ekonomické sankcie sa ukázali byť neefektívne v krátkodobom horizonte a na druhú stranu v dlhodobom horizonte mali až zničujúce dopady na civilné obyvateľstvo a ekonomiku štátu. Zároveň tí, voči ktorým sankcie smerovali neboli nimi takmer nijako dotknutí a práve naopak profitovali z tejto zhoršenej situácie v danej oblasti. Reisman uvádza: *„Bohaté elitné skupiny obyvateľstva a vojenské velenie sa obohacovali na pašovaní tovarov počas obdobia uvalených sankcií. Zvyšok obyvateľstva, ktoré bolo pozbavené o svojich zvolených reprezentantov, ktorí mali tomuto obyvateľstvu pomáhať, bolo bez preháňania vystavené hladomoru.“* (Reisman 1995, s. 350)

Ako sme už vyššie uviedli, Bezpečnostná rada má pomerne široké možnosti, v ktorých môže uplatniť sankcie. Je však pravdou, že Bezpečnostná rada je pri plnení svojich povinností limitovaná Chartou, a to najmä článkom 24 (2): *„Pri plnení týchto povinností Bezpečnostná rada koná v súlade s cieľmi a zásadami Organizácie Spojených národov. Osobitnú právomoc zverenú Bezpečnostnej rade na umožnenie splnenia týchto povinností určujú kapitoly VI, VII, VIII a XII.“* (Charta OSN 1945) Ciele a situácie, na ktoré musí Bezpečnostná rada a OSN ako organizácia reagovať sa počas rokov menia. Základným cieľom OSN je však stále stabilita a mier vo svete. Sme toho názoru, že ľudské práva sú neoddeliteľnou súčasťou mierového systému štátu. Súčasne, ak niektorý štát zasahuje do teritoriálnej integrity alebo iným spôsobom ohrozuje stabilitu a mier alebo bezpečnosť, je povinnosťou OSN ochrániť a poskytnúť pomoc takémuto štátu aj za cenu toho, že čiastočne zasiahne práva obyvateľov narušujúceho štátu. Cieľom OSN teda určite nie je porušovať práva, ako niektorí teoretici uvádzajú, ale donútiť narušiteľa k poslušnosti. Aby sme mohli OSN obviňovať zo závažného porušovania ľudských práv, napríklad v Iraku a Haiti, potrebovali by sme preukázať, že OSN tak konala úmyselne. Dohovor o prevencii a potrestaní zločinu genocídy, čl. 2 jasne stanovuje: *„V tomto Dohovore, genocída znamená ktorýkoľvek z nasledujúcich činov spáchaných s úmyslom zničiť, celkom alebo čiastočne, národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu...“* (Convention on prevention and punishment of the crime of genocide 1948) Zároveň OSN spolu so sankciami prijíma



aj rôzne humanitárne výnimky alebo programy, ktoré majú za úlohu zmierniť negatívne dopady sankcií. Neúmyselné dopady nemôžu byť považované za porušovanie ľudských práv (O'Connel 2002, s. 73). K uvedenému názoru sa prikláňa aj Marks, ktorý uvádza: „*Tí, čo uplatňujú sankcie nemôžu byť zodpovední, pokiaľ úmyselne nechcú porušiť ľudské práva alebo uplatniť opatrenia, ktoré sú v priamom rozpore s týmito právami a ktoré nespĺňajú minimálny štandard dodržiavania týchto práv.*“ (Marks 1999, s. 1511) V súvislosti s uvedeným, argumenty prvej skupiny teoretikov neobstáli a debata sa posunula skôr k humanitárnemu právu.

Debata sa ďalej zamerala skôr na humanitárne právo ako právo, ktoré by udávalo hranice pri uplatňovaní sankcií. Práve toto odvetvie práva udáva limity, ktoré sú dané a neprekročiteľné. Problémovou otázkou zostalo, že uvedené právo sa aplikovalo len v prípade ozbrojených konfliktov, pričom jedna aj druhá strana sú ozbrojené a hrozí otvorený konflikt. Keďže OSN sa priamo nezapája do konfliktu, nemá vlastnú armádu a ani nedisponuje ozbrojenou silou, niektorí teoretici označili ekonomické sankcie ako určitú formu zbrane. Takýto záver je celkom rozumný, pretože sankcie sú jedným z najpoužívanejších nástrojov na vynútenie poslušnosti. To však ale nevyhnutne neznamená, že ich za zbrane aj de facto môžeme považovať. OSN nedisponuje žiadnou vlastnou ozbrojenou silou a spolieha sa na členské štáty, že v prípade potreby jej bude takáto sila poskytnutá.<sup>3</sup> Z uvedeného usudzujeme, že OSN nemôže uplatniť komplexne humanitárne právo pri používaní sankcií. Samotná Bezpečnostná rada prijala stanovisko, v ktorom uvádza: „*Ak by sa sankcie mali považovať za alternatívu k vojenským akciám, pri ich vykonávaní by sa malo zohľadniť a rešpektovať základné zásady medzinárodného humanitárneho práva.*“ (SC/6845, 2000) Medzi tieto základné zásady radíme proporcionalitu a potrebu zásahu. Proporcionalita znamená, že sa vždy budú posudzovať ciele, ktoré sa majú dosiahnuť a dopady spôsobu dosiahnutia týchto cieľov (O'Connel 2002, s. 75). Zjednodušene povedané hľadať riešenia, ktoré budú silou primerané porušeniu Charty OSN a medzinárodného práva. Súčasne, ak by aj došlo k neprimeranému zásahu a hrozilo by zvýšené nebezpečie, každý členský štát má možnosť aplikovať čl. 50 Charty: „*Každý štát, ktorému vzniknú osobitné hospodárske problémy v dôsledku uskutočňovania preventívnych alebo donucovacích opatrení Bezpečnostnej rady proti ktorémukoľvek inému štátu, má právo, či je alebo nie je členom Organizácie Spojených národov, poradiť sa s Bezpečnostnou radou o riešení týchto problémov.*“ (Charta OSN 1945), požiadať o pomoc a odvrátiť alebo zmenšiť negatívne dopady.

Okrem výhod má humanitárne právo aj niektoré negatíva a nedostatky, ktoré sa snažilo medzinárodné spoločenstvo odstrániť. Napríklad, čo v prípade, ak bude

---

<sup>3</sup> CHARTA OSN, čl. 41 (1) „*Všetci členovia Organizácie Spojených národov, aby prispeli k zachovaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti, zaväzujú sa že poskytnú Bezpečnostnej rade na jej výzvu i podľa osobitnej alebo osobitných dohôd ozbrojené sily, pomoc a všetky možné prostriedky potrebné pre zachovanie mieru a bezpečnosti, vrátane aj práva prechodu.*“

potrebné sprísniť opatrenia, ktoré sú už teraz príliš negatívne na obyvateľstvo, aby sa dosiahol cieľ sankcií? S týmito otázkami sa debata obrátila na pravidlá protiopatrení. Definícia protiopatrení sa nachádza v prípade arbitráže Air Services. Rozhodcovia definovali protiopatrenia ako opatrenia, ktoré sú v rozpore s medzinárodným právom, ale ich použitie je oprávnené porušením medzinárodného práva iným štátom, voči ktorému sú namierené (Air Services Agreement 1978, para. 84). Pravidlá protiopatrení sú postavené na dvoch základných princípoch. Prvým princípom je použiteľnosť len vo vhodných okolnostiach, čo znamená, že najskôr musí dôjsť k porušeniu medzinárodného práva zo strany iného štátu voči štátu, ktorý uplatňuje protiopatrenia. Druhým princípom je princíp proporcionality, ktorý zaručuje, že protiopatrenia nebudú vyššej intenzity než bola spôsobená škoda. Súčasne protiopatrenia nemôžu eskalovať alebo naberať na intenzite, môžu trvať aj niekoľko rokov, avšak medzinárodné právo zakazuje, aby sa stupňovali alebo naberali na intenzite. Príkladom dlhodobo trvajúcich protiopatrení je prípad kedy Spojené kráľovstvo zadržalo albánske národné zlato ako protiopatrenie voči Albánsku, ktoré odmietalo zaplatiť čiastku priznanú Spojenému kráľovstvu Medzinárodným súdnym dvorom v prípade Korfský kanál (O'Connel 2002, s. 77).

Bezpečnostná rada OSN si argumenty uvedené v tejto debate osvojila a k tomu prispôsobila sankčné prostriedky. Medzi sankcie bez použitia sily zaradili obchodné embargá, zbraňové embargá, prerušenie komunikácie a medzinárodné trestné stíhanie (Marks 1999, s. 1). Uvádzajú, že každé z uvedeného má svoje výhody aj nevýhody a za najzávažnejšie označili práve obchodné embargá. Tieto majú najväčšie dopady na ekonomiky štátov a taktiež aj na civilné obyvateľstvo týchto štátov. Aby sa predišlo ďalším situáciám ako v prípade Iraku a Haiti je potrebné, aby sa uplatňovali také sankcie, ktoré majú čo najmenší humanitárny dopad. Za týmto účelom sa akademici zhodli, že sa sankcie musia riadiť určitými hranicami pri ich uplatňovaní. Týmto hranicami, zjednodušene povedané, sú základné princípy medzinárodného humanitárneho práva a práva protiopatrení, ktoré jasne stanovujú, že sankcie musia byť proporcionálne k porušeniu medzinárodného práva, musia byť odpoveďou na určité porušenie medzinárodného práva a musia mať, čo najmenšie negatívne dopady na civilné obyvateľstvo. Reisman zastáva stanovisko, že nie je možné úplne eliminovať negatívny dopad sankcií, pretože vedľajšie straty budú vždy prítomné a ich výška taktiež záleží od toho, aký režim sa snažia zmeniť. Uvádza, že pri demokratických režimoch je možné očakávať, že vedľajšie straty budú nižšie ako pri zmene autoritatívnych režimov (Reisman 1995, s. 356). V konečnom dôsledku debata nepriniesla žiadne pevne stanovené pravidlá ako uplatňovať sankcie. Súhlasne akademici, tak ako aj OSN dospeli k záverom, že sankcie je potrebné zmodernizovať, spraviť ich viac „*smart*“, aby sa predišlo podobným udalostiam ako na Haiti a v Iraku.

## 5 DEBATA INTELIGENTNÝCH SANKCIÍ

Širokospektrálne sankcie, najmä tie ekonomické, preukázali, že v krátkodobom horizonte nie sú dostatočne efektívne a majú vážne humanitárne dopady na civilné obyvateľstvo. Debata Inteligentných sankcií začala v období debaty humanitárnych dopadov. Obe debaty sa zaoberajú spoločným cieľom, a to čo najefektívnejšie eliminovať negatívne humanitárne dopady sankcií. Debata Humanitárnych dopadov sa snažila zreformovať už stanovený sankčný systém bez snahy jeho hlbšej zmeny, pričom debata Inteligentných sankcií sa viac zamerala na komplexnú zmenu sankčného aparátu. Hlavným cieľom tejto zmeny bolo nájsť sankcie, ktoré nebudú mať negatívne humanitárne dopady širokospektrálnych sankcií, ale zároveň budú efektívnejšie vo vynútení poslušnosti voči jednotlivým narušiteľom práva (Gordon 2011, s. 315). Ideálny model inteligentných sankcií mal pozostávať zo série opatrení namierených voči špecifickým cieľom, jednotlivcom alebo skupine osôb, ktorí sú zodpovední za porušenie medzinárodného práva, a zároveň eliminovať humanitárne dopady. Medzi tieto opatrenia patrí napríklad cestovné embargo, ktoré môže spočívať v zákaze cestovať z alebo do krajiny alebo obmedzenie leteckej dopravy, zbraňové embargo, obchodné embargo, spočívajúce v zákaze exportu niektorých komodít z daného štátu alebo aj napríklad finančné sankcie, ktoré sa zvyčajne prejavujú v zmrazení finančných prostriedkov sankcionovanej osoby. Pri zavádzaní uvedeného modelu sankcií sa objavili viaceré implementačné problémy, ktoré spočívali v probléme efektívneho vynútenia sankcií. Tie spočívali napríklad v rozšírenom nelegálnom obchodovaní so zbraňami v štátoch, na ktoré je uvalené zbraňové embargo, falšovanie pasov, letových plánov počas cestovného embarga alebo otázky ako efektívne uskutočniť finančné embargá nariadené pod kapitolou VII Charty OSN a zabezpečiť ich výkon členskými štátmi, ktoré ich majú vykonať. Aplikácie problémy spočívali najmä v diverzite administratívnych postupov a právnych poriadkov jednotlivých členských štátov medzinárodného spoločenstva. Uvedené otázky spustili sériu debát o budúcnosti inteligentných sankcií. Do pozornosti dávame nami vybrané debaty ako debaty ohľadom vplyvu na finančný a bankový sektor, známe aj ako Interlakenský proces, ktorý mal za úlohu zjednotiť administratívne postupy pri implementácii inteligentných finančných sankcií (Gordon 2011, s. 319), ďalej uvádzame Bonnsko-Berlinskú debatu, ktorá sa zaoberala najmä zbrojnými embargami a zvýšením efektivity tohto typu sankcií (Gordon 2011, s. 320), Štokholmská debata, ktorá bola zameraná na zvýšenie humánosti, efektívnosti a cielenosti sankcií (Gordon 2011, s. 320) a mnohé iné.

Na príklade rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN S/RES/1343 (2001) môžeme pozorovať vyššie uvedené zmeny. Rezolúcia 1343 je zameraná na konkrétne skutočnosti alebo príčiny, ktoré eskalujú a predlžujú konflikt v Libérii. Medzi konkrétne inteligentné sankcie, vrátane zbraňového embarga, patria aj nami vybrané ďalšie opatrenia ako:

- „zákaz priameho alebo nepriameho importu surových diamantov zo Sierra Leone, ktoré neprišli príslušným režimom certifikácie pôvodu;
- zmrazenie finančných prostriedkov a zdrojov prístupných občanmi alebo na ich území na priamu alebo nepriamu podporu RUF (Revolutionary United Front) alebo entítam, ktoré sú alebo sa nachádzajú pod priamou kontrolou RUF;
- zákaz vzletu akýmkoľvek lietadlám registrovaných alebo letiacich pod Libérijskou jurisdikciou, pokiaľ nie je aktualizovaný pôvod registrácie lietadla v zmysle Prílohy VII Chicago dohovoru o Medzinárodnom civilnom letectve a poskytne Bezpečnostnej rade aktualizované informácie ohľadom vlastníctva a registrácie všetkých lietadiel registrovaných v Libérii;
- všetky štáty podniknú potrebné opatrenia, aby sa zabránilo priamemu alebo nepriamemu importu všetkých surových diamantov z Libérie, bez ohľadu na to, či v Libérii majú alebo nemajú pôvod.“ (S/RES/1343 2001)

V porovnaní s rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN S/RES/217/1968 môžeme pozorovať výrazný posun v eliminácii širokospektrálnych ekonomických sankcií, ktoré mali za následok zrušenie ekonomiky sankciovaného štátu. Na uvedenom príklade pozorujeme, že namiesto zavedenia celoplošných opatrení, akými boli embargá na export a import, sa v súčasnosti Bezpečnostná rada zameriava na špecifickú komoditu, ktorá je hlavným zdrojom príjmu teroristických skupín. Sťaženie obchodovania s touto komoditou spôsobuje, že príjem teroristických skupín je obmedzený, v niektorých prípadoch úplne pozastavený, čo spôsobuje ochromenie a oslabenie fungovania týchto skupín. Taktiež prísnu kontrolou vzdušného priestoru nad vymedzením územím sa sťažuje prístup k rýchlemu pašovaniu tovaru z a do krajiny, čo taktiež v istej miere spôsobuje ekonomické problémy nelegálnym skupinám. Opatrenia uvedené v rezolúcii S/RES/1343 (2001) napomohli k rýchlejšiemu ukončeniu konfliktu v krajine. No aj napriek tomuto úspechu nepriniesli inteligentné sankcie koniec humanitárnym dopadom alebo etickým problémom, ktoré sú späté s tradičnými ekonomickými sankciami, respektíve nepriniesli koniec v takom rozsahu v akom sa očakávalo, že prinesú (Gordon 2011, s. 332). Aj počas konfliktu v Libérii došlo k porušovaniu ľudských práv, otrockej práci, detským vojakom a iným negatívam. No aj napriek uvedeným argumentom debaty ohľadom inteligentných sankcií stále pokračujú a cieľené sankcie podliehajú neustálym modifikáciám za účelom nájdania, čo najlepšieho variantu sankcií. Snaha medzinárodného spoločenstva smeruje k vytvoreniu takého variantu, ktorý by bol ešte efektívnejší a humánnejší než sú súčasné inteligentné sankcie.

Otázkou však zostáva, ako by mal takýto variant vyzerat'? V zmysle uvedenej komparácie sledujeme, že hlavným cieľom, ktorý sa OSN snaží dosiahnuť od použitia sankcií proti Iraku, je úplná eliminácia humanitárneho dopadu sankcií na civilné obyvateľstvo. Ako sme uviedli, výrazný posun priniesli inteligentné sankcie, ktoré sa zameriavajú na zodpovedných jedincov. Títo jedinci, aj napriek všetkým zavedeným obmedzeniam, dokážu nájsť spôsoby ako fungovať alebo obchádzať zavedené obmedzenia. Nielen pre OSN, ale pre celé medzinárodné spoločenstvo bude nesmierne dôležité prísť s efektívnym riešením, ktoré by eliminovalo tieto nedostatky. Zníženie administratívneho zaťaženia a zrýchlenie procesu pri zmrazovaní finančných prostriedkov ľuďom, ktorí sú podozriví z terorizmu, zavádzanie biometrických pasov v každej krajine sveta, aby sa znížili možnosti falšovania pasov, poskytovanie záruk, že aj napriek zavedeným sankciám nebude negatívne postihnuté civilné obyvateľstvo a mnohé iné. Niektoré z týchto opatrení môžu spôsobiť výraznejšie obmedzenie ľudských práv jednotlivcov, čo môže vyvolať vlnu nesúhlasu. Uplatnením testu proporcionality Európskeho súdu pre ľudské práva (Scaccia 2019) nemôžeme dostať iný výsledok než, že v záujme zachovania mieru a bezpečnosti je v niektorých situáciách potrebné obmedziť právo jednotlivca. Práve takéto úvahy o potencionálnom smerovaní vývoja sankcií by mali byť predmetom širšej debaty akademikov. Následne závery a výstupy z takejto debaty by mohli slúžiť ako podklad pre otvorenie širšieho politického fóra a prípadným zlepšeniam v oblasti ekonomických sankcií.

## 6 ZÁVER

Už od vzniku OSN ako organizácie na zachovanie mieru a bezpečnosti vo svete sa medzinárodné spoločenstvo snažilo udržať alebo aspoň priblížiť k dosiahnutiu svojho cieľa. V prípade, že došlo k porušeniu medzinárodného práva boli Chartou OSN zavedené mechanizmy, ktoré mali prinútiť narušiteľa k poslušnosti a obnoviť tak predchádzajúci status quo. Najčastejším prostriedkom medzinárodného donútenia sú práve ekonomické sankcie, ktorých úlohou je výrazne ochromiť jeho ekonomické schopnosti, a tým tak prinútiť narušiteľa k poslušnosti. Práve ekonomické sankcie sa zdali byť ideálnym riešením namiesto použitia vojenskej sily a predídenu ďalšieho potencionálneho globálneho vojenského konfliktu. Spočiatku bolo uvalenie ekonomických sankcií nemysliteľné, pretože politické otázky na pôde Bezpečnostnej rade boli blokované záujmami svetových mocností, ktoré disponovali právom veta. Po ich použití v roku 1966 proti Južnej Rodézii sa iniciovala debata o tom, či je OSN vôbec oprávnené uložiť sankcie v takom rozsahu a v takej situácii v akej boli uložené. Táto debata pretrvala do začiatkov 90. rokov dvadsiateho storočia, kedy sa debata presunula z otázok ohľadom konania *ultra vires* na otázky ohľadom efektivity ekonomických sankcií. Táto debata vznikla v dôsledku deštruktívnych dopadov ekonomických sankcií, ktoré boli pozorované na prípade sankcií voči Iraku. Ekonomické sankcie úplne zničili hospodárstvo Iraku, jeho infraštruktúru a osoby

zodpovedné za porušenie medzinárodného práva sa týmto sankciám úplne vyhli, respektíve ich vôbec nepocítili. Zároveň, tieto sankcie boli jedným z dôvodom humanitárnej krízy, v ktorej OSN muselo intervenovať. S ohľadom na tento stav, na jednej strane OSN uvaľovalo embargá na dovoz tovarov, ale na strane druhej dovážalo humanitárnu pomoc do krajiny. Takýto stav bol neprijateľný, pretože sankcie, ktoré spôsobujú viac negatívnych dopadov ako tých pozitívnych nemožno považovať za efektívne. Ako sme už vyššie načrtli okrem ekonomických dopadov mali sankcie aj negatívne humanitárne dopady, ktoré začali novú debatu ohľadom humanitárnych dopadov sankcií. Ľudské utrpenie, ktoré so sebou priniesli širokospektrálne ekonomické sankcie doslova šokovali medzinárodné spoločenstvo. Zavedením sankcií sa medzinárodné spoločenstvo snažilo zabrániť jednej kríze, ale na druhej strane vytvorilo inú. Akákoľvek humanitárna kríza je neprijateľná pre OSN, obzvlášť v prípade, ak jedným z dôvodov krízy sú práve sankcie. Uvedený stav bol neprijateľný. Dokonca niektorí teoretici obvinili OSN z genocídy, avšak tieto argumenty boli rýchlo vyvrátené a debata sa uprela na nájdenie alternatívy k ekonomickým sankciám, ktoré by nemali také negatívne humanitárne dopady. Riešením na vzniknuté humanitárne problémy mali byť inteligentné sankcie. V teórii mali tieto sankcie byť zamerané na konkrétne ciele, čím by sa spočiatku minimalizovali a neskôr úplne odstránili humanitárne dopady. Skutočnosť ukázala, že nedostatok praxe a aplikačné problémy spôsobili, že inteligentné sankcie nenaplnili očakávané ciele v eliminácii humanitárnych dopadov. Napriek prvotným neúspechom sa vďaka rôznym vyššie uvedeným debatám darí postupne zlepšovať systém inteligentných sankcií. V rámci nášho výskumu sme sa snažili predstaviť rôzne otázky, ktoré formovali vývoj ekonomických sankcií. Tieto otázky predstavujú jadro každej debaty a zároveň poukazujeme na argumenty, ktoré vystali pri riešení týchto otázok. Komparáciou sankčných režimov z roku 1966 a z roku 2001 sme predstavili obraz o tom, aký významný posun nastal v efektívite ekonomických sankcií. Z debaty o Inteligentných sankciách však vyplýva, že stále nie sú úplne eliminované humanitárne dopady ekonomických sankcií. Z tohto dôvodu sa otvára priestor pre budúce debaty zaoberajúce sa zefektívnením sankčných režimov. Nami uvedená komparácia by mala slúžiť ako základ týmto ďalším úvahám *de lege ferenda* o sankciách a ich možnom zefektívnení. Sme toho názoru, že len poučením sa z minulosti, pozorovaním a konaním v prítomnosti môžeme docieľiť efektívnejšie výsledky v budúcnosti.

#### **POUŽITÁ LITARATÚRA:**

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948). [Online.] In: *OHCHR*, 1948. [Citované 19.8.2019.] Dostupné na internete: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crimeofgenocide.aspx>.
2. France v. the United States (1978): Air Services Agreement Case. [Online.] In: *IILJ*, 1978. [Citované 26.8.2019.] Dostupné na internete:

- <<http://www.iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/Air-Services-Arbitration-France-v.-US.pdf>>.
3. GARDMAM, J. G. (1996): Legal Restraints on Security Council Military Action. In: *Michigan Journal of International Law*, 1996, roč. 17, č. 2, s. 285-322.
  4. GORDON, J. (2011): Smart Sanctions Revisited. In: *Ethics and International Affairs*, 2011, roč. 5, č. 3, s. 315-335.
  5. Charta Organizácie Spojených národov. [Online.] [Citované 20.8.2019.] Dostupné na internete: <<https://cloud5.edupage.org/cloud/Charta-OSN.pdf?z%3A2QVVF9gstAiik%2Fbn%2BwNv8SDBWpI5UgUjEWZdkh9SYqGevsuB7UjGvlZe8dNIhmd>>.
  6. International Court of Justice (1962): Certain Expenses of the United Nations case: Advisory Opinion. [Online.] In: *ICJ*, 1962. [Citované 16.8.2019.] Dostupné na internete: <<https://www.icj-cij.org/files/case-related/49/049-19620720-ADV-01-00-EN.pdf>>.
  7. KATZMAN, K. – MURPHY, R. – CAMERON, F. – LITWAK, R. – SICK, G. – STAUFER, T. (2001): The End of Dual Containment: Iraq, Iran and Smart Sanctions. [Online.] In: *Middle East Policy*, 1973. [Citované 16.8.2019.] Dostupné na internete: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-4967.00028>>.
  8. MARKS, P. S. (1999): Economic Sanctions as Human Rights Violations: Reconciling Political and Public Health Imperatives. In: *American Journal on Public Health*, 1999, roč. 98, č. 10, s. 1509-1513.
  9. MCDUGAL, M. S. – REISMAN, W. M. (1968): Rhodesia and the United Nations: The Lawfulness of International Concern. [Online.] In: *Digital Commons*, 1968. [Citované 21.08.2019.] Dostupné na internete: <[https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1663&context=fss\\_papers](https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1663&context=fss_papers)>.
  10. MINTER, W. – SCHMIDT, E. (1988): When Sanctions Worked: Case of Rhodesia Reexamined. In: *African Affairs*, roč. 87, č. 347, s. 207-237.
  11. MUELLER, J. – MUELLER, K. (1999): Sanctions of Mass Destruction. [Online.] In: *Foreign Affairs*, 1999. [Citované 10.8.2019.] Dostupné na internete: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/iraq/1999-05-01/sanctions-mass-destruction>>.
  12. O'CONNELL, M. E. (2002): Debating The Law of Sanctions. In: *European Journal of International Law*, 2002, roč. 13, č. 1, s. 63-79.
  13. REISMAN, W. M. (1996): Assessing the Lawfulness of Non-military Enforcement: The Case of Economic Sanctions. [Online.] In: *Digital Commons*, 1996. [Citované 23.8.2019.] Dostupné na internete: <[https://digitalcommons.law.yale.edu/fss\\_papers/877/](https://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/877/)>.
  14. OSN (1965): Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN S/RES/217 [Online.] In: *United Nations*, 1965. [Citované 15.8.2019.] Dostupné na internete: <<https://digitallibrary.un.org/record/90484>>.
  15. BEZPEČNOSTNÁ RADA OSN (1966): Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN S/RES/232. [Online.] In: *Security Council*, 1966. [Citované 15.8.2019.] Dostupné na internete:

- <<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/POCSRES%20232.pdf>>.
16. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN: S/RES/418 (1977). [online]. 1977. [Citované 15. 08. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Disarm%20SRES418.pdf>
  17. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN: S/RES/660 (1990). [online]. 1990. [Citované 15. 08. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Disarm%20SRES661.pdf>
  18. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN: S/RES/661 (1990). [online]. 1990. [Citované 17. 08. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Disarm%20SRES661.pdf>.
  19. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN: S/RES/666 (1990). [online]. 1990. [Citované 17. 08. 2019]. Dostupné na internete: <<http://unscr.com/files/1990/00666.pdf>>
  20. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN: S/RES/667 (1991). [online]. 1991. [Citované 17. 08. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Chap%20VII%20SRES%20687.pdf>
  21. Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN: S/RES/1343 (2001). [online]. 2001. [Citované 25. 08. 2019]. Dostupné na internete: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1343>
  22. SCACCIA, G. (2019): Proportionality and the Balancing of Rights in the Case-law of European Courts [online]. 2019. [Citované 05. 09. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.sipotra.it/wp-content/uploads/2019/03/Proportionality-and-the-Balancing-of-Rights-in-the-Case-law-of-European-Courts.pdf>
  23. SCHINDLER, D. (1984): United Nations Forces and International Humanitarian Law. In: *Studies and Essays on International Humanitarian Law and Red Cross Principles in Honour of Jean Pictet*. Ženeva: Vydavateľstvo Springer, 1984. s. 521-530. ISBN 978-9024730797.
  24. UN Press Release, SC/6485 (2000) : Speakers Call for Cleaner Definition Tighter Targeting of UN Sanctions as Council Draws on „Lessons Learned“ to Refine Sanctions Regimes [online]. 17.04.2000. [Citované 21. 08. 2019]. Dostupné na internete: <<https://www.un.org/press/en/2000/20000417.sc6845.doc.html>>